

2014

UČENIČKA KOMPANIJA U SRBIJI - IZAZOVI I ŠANSE

Business Innovation
Programs

UČENIČKA KOMPANIJA U SRBIJI-IZAZOVI I ŠANSE

Kragujevac, 2014

UVOD

Publikacija pred vama je nastala u okviru projekta „Razvoj učeničkog preduzetništva u srednjim školama u Srbiji“. Projekat sprovodi Business Innovation Program Srbija, uz finansijsku podršku Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu. Opšti cilj projekta je podrška razvoju srednjih škola u Srbiji naklonjenih preduzetništvu, kako bi se dugoročno doprinelo povećanju samozapošljavanja i zapošljavanja mladih. Specifični cilj projekta je dalje razvijanje sistema preduzetničkog obrazovanja u Srbiji, kroz jačanje ljudskih kapaciteta, unapređenje pravnog okvira i međusektorske saradnje.

Publikacija je nastala sa idejom da se napravi detaljan osvrt na stanje programa učeničkog preduzetništva u Srbiji, sa ciljem identifikovanja preporuka za njegovo unapređenje.

Razvijene preporuke rezultat su rada nacionalne međusektorske radne grupe, formirane tokom realizacije projekta, sa ciljem da se podstakne saradnja relevantnih stejkholdera u društvu, te da se kroz njihovu saradnju potraže odgovori na određene probleme i prepreke u daljem razvoju učeničkog preduzetništva u Srbiji.

Radna grupa formirana je od predstavnika sledećih institucija i organizacija: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo privrede, Ministarstvo finansija, Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Privredna komora Srbije, Dostignuća mladih u Srbiji i Business Innovation Program Srbija.

ZADACI RADNE GRUPE BILI SU:

→ Analiza postojećeg stanja primene programa učeničkog preduzetništva, zasnovanog na konceptu učeničkih kompanija, u školama u Srbiji

→ Usporedna analiza primera dobre prakse primene sličnih programa učeničkog preduzetništva, u razvijenim zemljama Evrope i sveta

→ Identifikovanje ključnih izazova u implementaciji programa učeničkog preduzetništva, zasnovanog na primeni koncepta učeničkih kompanija kod nas

→ Izrada seta preporuka za prevazilaženje identifikovanih ključnih izazova

Ulazni podaci su uključili: istraživanje Business Innovation Programa o uticaju programa učeničkog preduzetništva na korisnike, mišljenja

nastavnika uključenih u program, podatke Dostignuća mladih u Srbiji, podatke Ministarstva prosvete o sprovođenju predmeta Preduzetništvo u srednjim školama u Srbiji, te dosadašnja iskustva članova grupe u realizaciji projekata iz oblasti preduzetništva, a namenjenih mladima. Na osnovu svega navedenog, sprovedena je detaljna SWOT analiza, prikazana u publikaciji, na osnovu koje su zatim identifikovani problemi, odnosno izazovi implementacije koncepta učeničkih kompanija u Srbiji.

Među pobrojanim izazovima, Radna grupa je, rangiranjem, identifikovala 3 ključne teme, kojima će se detaljnije baviti i za koje će izraditi set preporuka usmerenih na njihovo prevazilaženje.

KAO KLJUČNI IZAZOVI IDENTIFIKOVANI SU:

- Nepostojanje pravnog okvira za primenu koncepta učeničkih kompanija u Srbiji
- Nerazvijena preduzetnička kultura u školi i zajednici
- Nedovoljno razvijena partnerstva između: a) škola i biznis sektora na lokalnom nivu i b) relevantnih donosilaca odluka, institucija i organizacija na nacionalnom nivou

U NASTAVKU RADA RADNA GRUPA SE SAGLASILA DA SE U ANALIZU UKLJUČE JOŠ 2 ZNAČAJNA IZAZOVA:

- Neodređen status nastavnika – mentora, koji čine okosnicu primene programa učeničkog preduzetništva zasnovanog na konceptu učeničkih kompanija i
- Odustvo istraživanja, odnosno sistema za konitnuirani monitoring i evaluaciju primene koncepta učeničkih kompanija u Srbiji

Na osnovu analize raspoloživih ulaznih podataka o stanju učeničkog preduzetništva u Srbiji i uporedne analize primera dobre prakse razvijenih zemalja, Radna grupa je kreirala set preporuka za gore pobrojane izazove, o kojima možete detaljnije čitati u ovoj publikaciji. Analize stanja u preduzetništvu, kao kontekst i važnost problema su pripremili članovi BIP-ovog projektnog tima.

Očekujemo da naša publikacija, a pre svega kreirane preporuke, posluže kao smernica donosiocama odluka i svim zainteresovanim subjektima, za dalji rad na unapređenju primene programa učeničkog preduzetništva, i šire, preduzetničkog obrazovanja u Srbiji, kao jednog od važnih činilaca održivog društveno-ekonomskog razvoja naše zajednice. Mladi koji se danas nalaze u sistemu obrazovanja, sutra će

biti kreatori društvenih kretanja i promena u Srbiji. Od svih nas danas, od roditelja, preko institucija sistema, do biznis sektora i civilnog društva, zavisi kako i na koji način će mladi odgovarati na izazove okruženja i uticati na društvene tokove.

ČLANOVI RADNE GRUPE /

	Ime i prezime	Institucija
1	Mirjana Kovačević Direktor centra za edukaciju i stručno obrazovanje	Privredna komora Srbije
2	Mirjana Bjelobaba Samostalni savetnik	
3	Natalija Krstić Rukovodilac grupe za srednje stručno obrazovanje i vaspitanje	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
4	Radovan Živković Samostalni savetnik	
5	Darko Radičanin Izvršni direktor	Junior Achievement Serbia/ Dostignuća mladih u Srbiji
6	Ksenija Milić Referent za razvoj programa	
7	Nemanja Glavinić Asistent programa	
8	Milan Vujović Viši savetnik za edukaciju i mentoring	Nacionalna agencija za regionalni razvoj
9	Aleksandra Vučetić Samostalni savetnik u sektoru za razvoj preduzetništva i konkurentnost	Ministartvo privrede
10	Radiša Đorović Samostalni savetnik u sektoru budžeta	Ministarstvo finansija

Business Innovation Program Srbija želi da se zahvali svim članovima radne grupe, koji su, tokom 7 meseci 2013. i 2014. godine, posvećeno radili na temi i, svojim znanjem, ekspertizom i iskustvom, dali značajan doprinos razvoju nastalih preporuka.

UČENIČKA KOMPANIJA

Učenička
kompanija
u Srbiji –
izazovi i šanse

Učenička kompanija je obrazovni program za uključivanje učenika u razvoj stvarnih kompanija, sa stvarnim proizvodima i novcem za vreme trajanja njihovog srednjoškolskog obrazovanja. Program se zasniva na principu učenje kroz rad – učenici kroz nastavni plan, pod nadzorom posebno obučениh profesora-mentora, stvaraju kompaniju, razvijaju je i zatvaraju u toku jedne godine. Proučavajući životni ciklus jedne kompanije uče kako da se nose sa problemima, preprekama i uspesima. Osnovna ideja je podsticanje preduzetničkog duha i finansijske pismenosti, a najvažniji željeni rezultat programa je otvaranje mogućnosti samozapošljavanja i zapošljivosti mladih po završetku školovanja kroz praktičnu primenu stečenih teorijskih znanja.

Koncept učeničke kompanije podrazumeva da učenici stiču znanja i veštine iz oblasti preduzetništva formiranjem kompanija, u kojima „rade“ u toku jedne školske godine. Kompanije se formiraju na početku školske godine, i do kraja te godine učenici prolaze sve faze rada stvarne kompanije. To podrazumeva da oni sami organizuju rad u svojoj kompaniji, sami se opredeljuju za svoju poslovnu ideju, istražuju tržište, sastavljaju biznis plan, izrađuju proizvod/uslugu, osmišljavaju marketing i promociju svoje kompanije, i sami prodaju svoje proizvode/usluge. Sve ove korake oni prolaze uz podršku i pomoć obučениh nastavnika-mentora, koji učenicima daju savete i pomoć u realizaciji planiranih aktivnosti.

Sav eventualni profit koji steknu prodajom svojih proizvoda/usluga, članovi jedne kompanije dele između sebe. Učeničkoj kompaniji profit nije primarni cilj – one predstavljaju školski projekat obrazovnog karaktera. Glavni cilj Programa je da se podstakne razvoj preduzetničkog okruženja što će motivisati mlade ljude na izgradnju vlastite budućnosti.

Glavni cilj učeničke kompanije je da pruži mladima neophodno osnovno znanje i iskustvo u osnivanju i vođenju pravih kompanija. To podrazumeva vršenje različitih poslovnih aktivnosti, proizvodnju stvarnih proizvoda, odnosno pružanje usluga i – što je posebno značajno – uz što

je moguće manje simuliranja poslovanja, te u obimu koji je primeren srednjoškolskom uzrastu.

Učenici kroz program dobijaju priliku da razviju svoje preduzetničke veštine, stavove i znanja poput samopouzdanja i samoinicijative, finansijske pismenosti, timskog rada, kao i metode za planiranje budućnosti. Posebna pažnja se poklanja aktivnom odnosu prema važnosti očuvanja životne sredine.

Učeničke kompanije se kroz aktivnosti poput sajma učeničkog preduzetništva upoznaju sa konkurentima i saradnicima iz drugih gradova i zemalja, te razmenjuju iskustva i stižu nove kontakte, gradeći sopstvenu preduzetničku mrežu.

Učenici moraju osetiti da poseduju kompaniju, da ostvaruju svoju ideju, i tada postaju motivisani. Rezultat nije toliko važan kao proces.

OVAJ PROCES ĆE:

- pomoći razvoju učeničkih preduzetničkih znanja, veština i stavova,
- pomoći stvaranju preduzetničke kulture i podstaći preduzetničke aktivnosti,
- pomoći mladim ljudima da odgovore na promenljivu situaciju za pošljavanja podstičući njihovu inicijativu.

Nastavnici-mentori su najvažniji element uspeha Programa, jer povezuju sistem obrazovanja sa svetom biznisa kroz rad sa učeničkim preduzećima. Tipičan nastavnik-mentor je zainteresovan da unapredi svoje nastavne metode, da se uključi u procese celoživotnog učenja i usavršavanja, te da doprinese ekonomskom razvoju svoje lokalne zajednice. Pre sprovođenja Programa u školi nastavnici-mentori prolaze kroz obuku za vođenje učeničke kompanije, te od stručnih saradnika dobijaju podršku u mentoringu učeničkih kompanija.

JEDNOGODIŠNJI PROGRAM RADA UČENIČKIH KOMPANIJA UKLJUČUJE SLEDEĆE AKTIVNOSTI:

Učenička
kompanija
u Srbiji –
izazovi i šanse

Period	Aktivnosti učeničke kompanije
Septembar - oktobar	<ul style="list-style-type: none"> → Pokretanje programa → Prijava zainteresovanih učenika → Organizovanje učenika u grupe i izvođenje vežbi u domenu timskog rada → Kreativne tehnike: brainstorming, generisanje poslovne ideje
Novembar	<ul style="list-style-type: none"> → Početak razvoja poslovnog plana → Organizovanje posla, prijave za radna mesta u učeničkoj kompaniji → Izbor naziva / logotipa kompanije → Registracija posla/kompanije
Decembar - januar	<ul style="list-style-type: none"> → Razvoj poslovnog plana po sistemu „korak po korak“ → Razvoj prototipa i testiranje proizvoda, istraživanje tržišta
Februar	<ul style="list-style-type: none"> → Završetak poslovnog plana → Proizvodnja, marketing i prodaja
Mart	<ul style="list-style-type: none"> → Proizvodnja, marketing i prodaja → Praćenje toka novca → Plan nastupa na sajmu (štant, prezentacije itd.) → Priprema za regionalne i nacionalni sajam
April	<ul style="list-style-type: none"> → Učestvovanje na regionalnim i nacionalnom sajmu
Maj	<ul style="list-style-type: none"> → Izrada godišnjih narativnih i finansijskih izveštaja

KONTEKST I VAŽNOST

Jedan od najvećih problema našeg društva već dugi niz godina unazad je visoka nezaposlenost, koja iz godine u godinu biva sve izraženija. Ekonomsko restrukturiranje i proces privatizacije u regionu rezultirali su suštinskim promenama na tržištu rada, pre svega u povećanju stope nezaposlenosti i restrukturaciji radne snage. Odnos broja zaposlenih, penzionera i nezaposlenih je gotovo 1:1:1. Na jednog zaposlenog u Srbiji dolazi jedan penzioner i gotovo jedan nezaposlen.

Nezaposlenost mladih je danas globalni problem. Prema podacima Ankete o radnoj snazi iz oktobra 2013. godine, stopa nezaposlenosti lica radnog uzrasta u Srbiji iznosila je 23%, dok je stopa nezaposlenosti mladih uzrasta 15 do 29 godina, znatno veća (između 15 i 19 - 62.8%, 20 i 24 - 46.5% i 25 do 29 - 35.8%). Ovim brojkama naša zemlja daleko nadmašuje zemlje u EU, iako postoje članice EU koje imaju istu ili višu stopu nezaposlenosti mladih (poput Španije i Grčke). Prema zvaničnoj statistici Eurostata, stopa nezaposlenosti u Evropskoj uniji, u decembru 2013. iznosila je 10.7%, a stopa nezaposlenosti mladih ispod 25 godina starosti 23.2%. Stopa aktivnosti mladih u Srbiji je veoma niska, zbog dugog školovanja i činjenice da mladi najčešće ne rade dok studiraju. Takođe, stopa samozaposlenosti je veoma niska, svega 6%, spram 12% u ostalim zemljama Evrope. Posledica ovakve situacije je sve veće siromašenje našeg društva, a mladi su jedna od grupa najpogođenijih siromaštvom. Prema poslednjem istraživanju Instituta Kejto iz Vašingtona, koje je obuhvatilo 90 zemalja u svetu, Srbija je prema indeksu siromaštva na visokom 3. mestu (jedan od kriterijuma bila je upravo stopa nezaposlenosti).

Sa prethodnim problemom direktno je povezan i problem nedovoljno razvijenog preduzetništva u našoj zemlji. Preduzetništvo mladih posebno je nerazvijeno, uprkos pojedinačnim pokušajima da se kroz projekte utiče na razvoj preduzetničkog duha i podršku preduzetničkim omladinskim inicijativama. Mladi u Srbiji i dalje preferiraju zapošljavanje spram samozapošljavanja. Većina mladih teži zapošljavanju u javnom sektoru. Preduzetništvo se i dalje percipira kao posao visokog rizika i pretnja, a ne kao šansa. Srbija je, generalno, za-

hvaljujući svom socio-ekonomskom istorijskom kontekstu, društvo još uvek niskih preduzetničkih aspiracija, dominantno orijentisano ka zapošljavanju i sigurnosti „državnog“ posla. Sa druge strane, još jedan aspekt i slika preduzetničke kulture u Srbiji je i činjenica da se za samozapošljavanje i preduzetništvo pojedinci dominantno odlučuju iz „nužde“, zbog čega je preduzetništvo u nas češće posledica nemanja drugih opcija za obezbeđenje egzistencije, a ređe posledica uočavanja poslovnih mogućnosti na tržištu. Mladi se ne vaspitavaju i razvijaju u duhu uočavanja poslovnih prilika, preduzimljivosti i kreativnog rešavanja problema. Sigurnost je poželjna opcija, a preduzetništvo rezervni plan, za koji se pojedinci opredeljuju kada iscrpe sve druge alternative. Ovakvo okruženje ima snažan uticaj na razvoj mladih ljudi i odnos prema važnim oblastima života, kao što su karijera i rad.

Sistem formalnog obrazovanja i dalje nije sistemski oblikovan na način da podstiče razvoj preduzetničkog duha i preduzetničkih kompetencija. Osim neformalnih obrazovanih programa, koje sprovode BIP i Dostignuća mladih, te predmeta preduzetništvo, koji trenutno funkcioniše u 70 obrazovnih profila, preduzetničke kompetencije se ne razvijaju ciljano u okviru redovnih predmeta u osnovnim i srednjim školama. Zbog svega navedenog mladi ljudi još uvek napuštaju sistem formalnog obrazovanja nespremni za tržište rada, bez ikakvog obrazovnog iskustva, znanja i veština značajnih za preduzetništvo, a često i sa zastarelim, odnosno nekonkurentnim znanjima i poslovnim veštinama. Preduzetništvo se ne promovise u dovoljnoj meri kao karijerni izbor tokom školovanja, niti škola omogućava u dovoljnoj meri aktivno učenje, zasnovano na iskustvu i saznavanju kroz rad.

Imajući u vidu sve gore identifikovane probleme, donosioci odluka na nacionalnom i lokalnom nivou, kreirajući politike, prepoznaju važnost podrške razvoju preduzetništva mladih. Nekoliko krovnih nacionalnih dokumenata pominje preduzetničko obrazovanje i preduzetništvo mladih, kao oblasti kojima treba posvetiti pažnju i raditi na njegovom razvijanju. Među ovim dokumentima, izdvajaju se:

1. Nacionalna strategija za mlade
2. Strategija razvoja obrazovanja do 2020. godine
3. Strategija karijernog vođenja i savetovanja
4. Strategija razvoja konkurentnih i inovativanih malih i srednjih preduzeća za period 2008 – 2013. godina (nacrt nove strategije je u pripremi)

U izradi svih navedenih strategija su bile uzimane u obzir preporuke dokumenata na nivou EU: Strategija jugoistočne Evrope 2020 – South

STANJE KONCEPTA UČENIČKE KOMPANIJE U SRBIJI

Programi učeničkog preduzetništva, koji za okosnicu imaju učeničku kompaniju, se sprovode u Srbiji od 2002. godine. Iako su prilagodljivi svim nivoima i tipovima obrazovanja programi učeničkih mini-kompanija su najzastupljeniji na srednjoškolskom nivou i to u formi nastavnih, vannastavnih ili vanškolskih aktivnosti. Treba istaći da je dosadašnjom strategijom preduzetništvo bilo, pre svega, podsticano u stručnim školama, a u mnogo manjem obimu u gimnazijama i školama opšteg tipa. Učenička kompanija kod nas nije uvrštena u školski plan i program kao metod za sprovođenje preduzetničkog obrazovanja, iako nastavnici Preduzetništva imaju određen stepen autonomije prilikom izbora metodologije koju će koristiti u okviru svojih časova. Po pravilu, školske aktivnosti nisu dovoljne za uspešno vođenje učeničkog preduzeća, te su, stoga, dopunjene raznovrsnim radom van škole i posle nastave. Usled toga, deo svog slobodnog vremena učenici posvećuju preduzetničkim aktivnostima što potvrđuje njihovu posvećenost i istinski entuzijizam.

- Pozitivne rezultate koncepta učeničkih preduzeća u našoj zemlji možemo u najvećoj meri pripisati:
- Fleksibilnosti i prilagodljivosti programa različitim tipovima obrazovanja i raznovrsnim lokalnim okolnostima;
- Entuzijazmu i ličnoj motivaciji učenika i njihovih nastavnika-mentora;
- Potencijalu samih programa da u mladima “otključaju” kreativnost, inicijativu i inovativni pristup;
- Podrsci roditelja, lokalnih biznisa i pojedinih lokalnih samouprava koje su prepoznale značaj preduzetničkog obrazovanja za budući ekonomski razvoj zajednice.

Istraživanja o uticaju programa učeničkog preduzetništva na zapošljavanje i samozapošljavanje učenika koji su prošli ove programe po završetku školovanja su retka i nedovoljno reprezentativna. Razlog tome je činjenica da se ovi programi relativno kratko primenjuju u našim

zemljama, te da još uvek nije proteklo dovoljno vremena, niti postoji dovoljan reprezentativni uzorak nekadašnjih učesnika tih programa, da bi se razmotrili stvarni uticaji preduzetničkog obrazovanja i dobili relevantni podaci. U tom smislu najrelevantnije istraživanje je u Srbiji izvršila organizacija Business Innovation Programs 2010. godine. Osnovni nalazi ovog istraživanja su ukazivali na sledeće:

→ Nedostaju poslovne obuke koje bi bile pristupačne mladima odmah po završetku škole, da bi nastavili učenje i kapitalizovali znanje stečeno za vreme učešća u učeničkoj kompaniji;

→ Program učeničkog preduzetništva je jako dobro primljen, a njegovi korisnici ga smatraju pozitivnim i korisnim ;

→ Uticaj Programa učeničkog preduzetništva na mlade u Srbiji je značajan, najviše zbog dva glavna faktora:

1. Vrlo visok procenat mladih koji su poboljšali poslovna znanja i veštine.
2. Vrlo visok procenat mladih koji planiraju da započnu sopstveni posao.

Prema ovom istraživanju oko 4% mladih, koji su kao učenici učestvovali u programu učeničkih preduzeća, je kasnije otvorilo svoje preduzeće ili radnju. Ovo se objašnjava, pre svega, činjenicom da ih je oko 80% nastavilo sa obrazovanjem na univerzitetu po završetku srednje škole.

U zemljama u kojima postoji duža praksa implementacije programa učeničkog preduzetništva statistika pokazuje da je preko 25 % korisnika u dobi od 25 do 34 godine života započelo sopstveni posao. Takođe, istraživanja pokazuju da programi imaju pozitivan uticaj i na distribuciju jednakih mogućnosti između polova.

Nastavnici-mentori su ključni element uspeha koncepta učeničke kompanije, pošto oni svojim znanjem, iskustvom i stavovima pomažu učenicima da uđu u svet preduzetništva. Svaki nastavnik-mentor mora posedovati stručna znanja i veštine koje će mu omogućiti da učenicima olakša savladavanje prepreka vezanih za poslovanje. Pored toga, nastavnici-mentori moraju svojim stavovima da posluže učenicima kao model preduzetničkog ponašanja. Prema tome, priprema nastavnika za mentorstvo učeničkih kompanija obuhvata kako teoretsku edukaciju, tako i praktične veštine i metodologiju specifičnu za nastavu preduzetništva.

Upravo je odnos između teoretskih i praktičnih sadržaja najosetljiviji element koncepta učeničke kompanije, pošto je rešavanje konkretnih problema i princip „učenje kroz rad“ okosnica ovog koncepta. Usled

nedovoljne obučenosti nastavnika za primenu praktičnih metoda rada sa učeničkim kompanijama postoji rizik od pomeranja fokusa ka teoretskim sadržajima, što ne bi bilo u skladu sa svrhom učeničke kompanije. Zbog toga je važno da budući nastavnici-mentori poseduju odgovarajuće obrazovanje za preduzetništvo još za vreme svojih akademskih studija. Najcelovitiju formalnu edukaciju za nastavnički poziv u našoj zemlji pružaju učiteljski fakulteti, ali oni, nažalost, ne pripremaju buduće nastavnike srednjih škola. Na studijskim programima koji pripremaju buduće srednjoškolske profesore sadržaji vezani za metodiku nastave preduzetništva i nove interaktivne pristupe u radu sa učenicima nisu dovoljno zastupljeni. Usled svega navedenog danas u Srbiji nemamo visokoškolskih ustanova koje adekvatno pripremaju svoje studente za rad sa budućim učeničkim kompanijama.

S druge strane, postojeći nastavnici-mentori u srednjim školama moraju kontinuirano da razvijaju svoja znanja i veštine u radu sa učeničkim kompanijama. Ovo je moguće postići kroz korišćenje i unapređivanje postojećeg sistema usavršavanja nastavnika, ali i kroz izgradnju mreže nastavnika mentora, koja bi trebalo da postane kanal za diseminaciju primera dobre prakse, te da obezbedi forum za komunikaciju nastavnika-mentora.

Naposletku, ali ne i najmanje važno, rad sa učeničkim preduzećima zahteva i određeni angažman van nastave, pa i van škole. Ovaj dodatni rad nastavnika najčešće nije dodatno plaćen, ponekad ni dovoljno prepoznat. Sve to obeshrabruje nastavnike da se upuštaju u rad sa učeničkim preduzećima.

Po pravilu, razvoj programa učeničkih kompanija kod nas je pokretan inicijativama aktera van sistema prosvete (u najvećoj meri NVO) sprovedenim mimo samog sistema, iako su povremeno podržavani od strane javnog sektora. Zahvaljujući ovoj činjenici, kao i okolnosti da se često radi o vannastavnim aktivnostima, programi učeničkih kompanija su, po pravilu, suočeni sa problemom nedovoljnih i nestalnih izvora finansiranja.

Business Innovation Programs sprovodi Program učeničkog preduzetništva u srednjim školama u Srbiji od 2002 godine. Koncept učeničke kompanije, koji je suština BIP-ovog pristupa, je razvijen na osnovu iskustva u norveškim srednjim školama, kao i mnogobrojnih programa neformalnog obrazovanja budućih preduzetnika. Od početka sprovođenja u Program su bile uključene 122 škole u kojima je obučeno 285 nastavnika-mentora. Tokom poslednjih 12 godina kroz Program je prošlo 5038 učenika, koji su osnovali 1098 učeničkih kompanija. Tokom

2013/2014 godine Program učeničkog preduzetništva je u organizaciji BIP-a bio sproveden u 12 srednjih škola od strane 20 nastavnika-mentora. Ukupno na Programu učestvuje 215 učenika, organizovanih u 40 učeničkih kompanija, koje će predstaviti svoje proizvode i usluge na sajmu u Kragujevcu. Najuspešnija učenička kompanija će učestvovati na Međunarodnom kampu učeničkog preduzetništva u Crnoj Gori u junu mesecu. BIP je, takođe, akreditovao dva seminara za usavršavanje nastavnika-mentora kod Zavoda za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.

Dostignuća mladih u Srbiji (DMuS)/Junior Achievement Serbia je jedna od nacionalnih organizacija u okviru globalne mreže Junior Achievement Worldwide, koja već 12 godina ima misiju da priprema nove generacije srednjoškolaca za uspešan život i rad u savremenom svetu u kome su najveće vrednosti inovativnost i preduzetnička inicijativa. U školskoj 2012/2013. godini program DMuS sproveden je u 230 škola u 73 opštine širom Srbije od strane 561 nastavnika, koji su obučeni kroz seminare, sertifikovane od strane Ministarstva prosvete Vlade Republike Srbije. Kroz razne programe je u rad direktno uključeno 9153 učenika i 157 biznis volontera. U 2013/2014. školskoj godini u okviru programa Dostignuća mladih u Srbiji registrovano je 95 učeničkih kompanija, koje su dobile priliku da se predstave na regionalnim sajmovima održanim u Novom Pazaru, Nišu i Novom Sadu. Najboljih 20 učestvovalaće na nacionalnom finalu u Beogradu gde se bira pobednička kompanija koja će predstavljati Srbiju na evropskom takmičenju najboljih učeničkih kompanija u Estoniji. Takmičenje za najbolju učeničku kompaniju i regionalni sajmovi nalaze se na zvaničnom kalendaru takmičenja i smotri Zavoda za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja za školsku 2013/2014. godinu.

Osim programa koji su podržani od strane donatora, važno je pomenuti aktivnosti privatnog sektora, koji podržava učeničke kompanije, najčešće neformalno, kroz finansijske donacije ili učešće u naturi (kroz mentorstvo, davanje na korišćenje mašina i tehnologije, te razne druge usluge).

Finansijska podrška javnog sektora programima koji uključuju učeničke mini-kompanije je u Srbiji marginalna i ad hoc, najčešće u okviru pojedinih projekata finansiranih od nevladinog sektora. Nefinansijska podrška institucija uključuje saradnju sa organizacijama koje sprovedu programe, kao i promociju među nastavnicima i učenicima. Ovi vidovi podrške su razvijeniji, iako i dalje nedovoljno integrisani u sistem.

Jedan od najvećih problema vezanih za razvoj srednjoškolskog preduzetništva u Srbiji jeste nedovoljno razvijen pravni i administrativni okvir, preciznije nedostatak propisa vezan za oporezivanje učeničkih kompanija, kao i poslovanje sa postojećim stvarnim kompanijama. Nerazvijeni pravni okvir za razvoj koncepta učeničke kompanije usporava razvoj učeničkog preduzetništva, i ne daje dovoljne podsticaje da preduzetničko obrazovanje dostigne svoje optimalne domete.

Intersektorska saradnja podrazumeva zajednički rad ključnih zainteresovanih strana na stvaranju boljih uslova za razvoj preduzetničkog obrazovanja, a posebno koncepta učeničke kompanije. Zainteresovane strane obuhvataju Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo privrede, Ministarstvo finansija, Ministarstvo omladine i sporta, Nacionalnu agenciju za regionalni razvoj, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Privrednu komoru Srbije, organizacije CS koje organizuju aktivnosti učeničkih kompanija, kao i druge relevantne strane. Intersektorska saradnja treba da obezbedi širinu kompetencija i kontakta donosilaca odluka unutar sistema međusobno, kao i sa privatnim sektorom. Osnovni doprinos ove saradnje jeste stvaranje okvira za koordinaciju donosilaca odluka radi održanja kontinuiranog fokusa na ovu oblast.

PARTNERSTVO U RAZVOJU PREDUZETNIČKOG UČENJA

Rešenjem Ministarstva prosvete i nauke, krajem 2011. godine, osnovan je Savet partnera za celoživotno preduzetničko obrazovanje, u čiji sastav su ušli predstavnici 11 partnerskih institucija: Ministarstvo prosvete i nauke, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo omladine i sporta, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Nacionalna služba za zapošljavanje, Privredna komora Srbije, Unija poslodavaca Srbije, Beogradska otvorena škola i Građanske inicijative. Zadatak Saveta bio je da osigura proces odlučivanja, efikasnog sprovođenja strategija, akcionih planova, predloga i preporuka i realizovanje drugih poslova od značaja za uspostavljanje i razvoj celoživotnog preduzetničkog obrazovanja u RS. Kako je Savet imao organizacioni problem (ko finansira i prati rad Saveta, ko sačinjava Sekretarijat kao stručno telo koje pomaže u radu i kakva je podela poslova unutar Saveta) posle rekonstrukcije Vlade 2013 godine, došlo je i do personalnih promena što je omelo dalji rad ovog tela. Pitanje njegovog ponovnog uspostavljanja i obezbeđivanje kontinuiteta rada veoma je važno za dalji napredak u oblasti preduzetničkog obrazovanja na svim nivoima.

PREDUZETNIČKO UČENJE U STRATEGIJI RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE

Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 107/2012), usvojena od strane Vlade krajem 2012. godine, naglasila je značaj preduzetničkog obrazovanja u daljem razvoju obrazovanja, ali i ekonomije i privrede u Srbiji.

Strategija utvrđuje da se „dalji razvoj proizvodnog sistema Republike Srbije mora ubrzano zasnivati na znanju, preduzetništvu obrazovane populacije, sopstvenim i transferisanim tehnološkim inovacijama bez štetnog uticaja po životnu sredinu, tržišnoj ekonomiji i međunarodnoj poslovnoj, tehničkoj i drugoj kooperaciji.“ Strategija pod razvojem preduzetništva ne podrazumeva pripremu učenika za određeno zanimanje, već upoznavanje učenika sa vlastitim karakteristikama i sklonostima, kao i njihovo upoznavanje sa prirodom sveta rada i mogućnostima za započinjanje sopstvenog posla, te hrabrost da se u takve poduhvate krene. Jedan od strateških ciljeva Evropskog okvira za stručno obrazovanje, Kopenhagenskog procesa, koji je bio inspiracija autora Strategije, posebno u delu stručnog obrazovanja, je jačanje kreativnosti, inovativnosti i preduzimljivosti, kao i korišćenja informacionih tehnologija.

PREDUZETNIŠTVO KAO POSEBAN PREDMET NA NIVOU SREDNJEG OBRAZOVANJA

Preduzetništvo kao poseban predmet je po prvi put uvedeno u obrazovni sistem Srbije u 8 oglednih programa u oblasti poljoprivrede, proizvodnje i prerade hrane, i elektrotehnike, septembra 2003. godine. Nalazi se na listi obaveznih predmeta sa fondom od 62-64 časa godišnje i realizuje u završnoj godini školovanja, sa podelom odeljenja na grupe i to kao kombinacija teoretskih predavanja, praktičnih vežbi i eventualno kroz simulaciju rada učeničkih preduzeća.

DEFINISANI SU SLEDEĆI CILJEVI PREDMETA PREDUZETNIŠTVO:

- Razvijanje poslovnih i preduzetničkih znanja, veština i ponašanja;
- Razvijanje preduzetničkih vrednosti i sposobnosti da se prepoznaju preduzetničke mogućnosti u lokalnoj sredini i deluje u skladu sa tim;
- Razvijanje poslovnog i preduzetničkog načina mišljenja;
- Razvijanje svesti o sopstvenim znanjima i sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji;
- Osposobljavanje za aktivno traženje posla (zapošljavanje i samozapošljavanje);

- Osposobljavanje za izradu jednostavnog plana poslovanja male firme;
- Multidisciplinarni pristup i orijentacija na praksu;
- Razvijanje osnove za kontinuirano učenje;
- Razvijanje odgovornog odnosa prema očuvanju prirodnih resursa i ekološke ravnoteže

Uvođenjem Preduzetništva kao nastavnog predmeta u programe stručnog obrazovanja obezbeđuje se da učenici u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja upoznaju osnovne ekonomske principe preduzetništva, neophodnu zakonsku regulativu, ali i steknu osnovne veštine izrade biznis plana za realizaciju odabrane poslovne ideje. Uvođenjem raznovrsnih metoda aktivnog učenja i nastave u svim predmetima i modulima, ali i u sklopu vannastavnih aktivnosti, stvaraju se mogućnosti da se kod učenika razvijaju kreativnost, inovativnost i preduzimljivost, kao i sticanje informaciono – komunikacionih kompetencija.

Trenutno se preduzetništvo kao predmet realizuje u velikom broju stručnih škola u 119, od ukupno 166, opština u Srbiji, sa obuhvatom od približno 14.000, od ukupno 64.000 učenika upisanih u srednje škole u prvom upisnom krugu juna 2013. godine. Daljim prevođenjem oglednih programa u redovan sistem, obuhvat učenika stručnih škola koji izučavaju predmet preduzetništvo će se dodatno povećati. Na ovaj način postupno će se ostvarivati jedan od ciljeva Strategije („uvesti preduzetništvo u programe obrazovanja i obuke“) ali i Evropske Povelje o malim i srednjim preduzećima, koja se prati i implementira u Srbiji, a za čije je praćenje zaduženo Ministarstvo privrede.

SWOT ANALIZA KONCEPTA UČENIČKE KOMPANIJE /

SNAGE

- Praktičan pristup izdvaja koncept učeničkih kompanija od drugih programa sa istim ciljem;
- Učenička kompanija razvija samoinicijativu i samostalnost kod učenika;
- Učenička kompanija doprinosi razvoju znanja i preduzetničkih veština učenika;
- Nastavnici-mentori razvijaju svoje kompetencije za interaktivnu nastavu koja daje veću slobodu učenicima;
- Doprinos približavanju obrazovnog i poslovnog sektora;
- Kroz rad u učeničkoj kompaniji učenici razvijaju pravilan odnos prema novcu;
- Učenička kompanija razvija takmičarski duh i odnos prema konkurenciji;
- Učenička kompanija razvija preduzetničke stavove i ponašanje;
- Pozitivan uticaj učeničke kompanije na zapošljivost i samozapošljivost;
- Pozitivan uticaj učeničke kompanije na razvoj ekonomije kroz širi uticaj na ekonomski i društveni razvoj;
- Učenička kompanija pozitivno utiče na socijalni razvoj mladih, jer omogućava kreativno strukturiranje vremena mladih

SLABOSTI

- Nepostojanje pravnog okvira za funkcionisanje učeničke kompanije;
- Nejednaka dostupnost ovog programa u svim delovima Srbije;
- Odsustvo preduzetničke kulture u našem društvu;
- Nedostatak finansijskih sredstava za održivo sprovođenje koncepta – zavisnost od donatorskih sredstava;
- Neujednačenost znanja među nastavnicima-mentorima učeničkih kompanija;
- Nepostojanje sistematskog naučnog metoda za praćenje i evaluaciju primene koncepta učeničkih kompanija;
- Odsustvo mehanizama za motivaciju nastavnika da se aktivnije uključe u program;
- Nedovoljan fokus na vidljivosti programa u lokalnim zajednicama;
- Nedovoljna vidljivost koncepta na rukovodećim nivoima u institucijama sistema.

PRETNJE

- Opasnost od stagnacije koncepta učeničke kompanije usled nedovoljne institucionalizacije i institucionalne podrške;
- Nedovoljna saradnja zainteresovanih strana;
- “Razvodnjavanje” koncepta učeničke kompanije u okviru postojećeg predmeta Preduzetništvo.

MOGUĆNOSTI

- Prerastanje dobre prakse učeničkih kompanija u sistemsko rešenje;
- Postojanje predmeta preduzetništvo u srednjim stručnim školama se može iskoristiti za njegovo dalje unapređivanje, uvođenjem koncepta učeničkih kompanija kao metodološkog okvira za rad na predmetu;
- Proces pristupanja Srbije EU i fondovi koji se time otvaraju predstavljaju mogućnost za rešavanje problema finansiranja;
- Ponovno uspostavljanje rada Saveta za celoživotno preduzetničko obrazovanje može da doprinese boljoj intersektorskoj saradnji;
- Izgradnja zakonske regulative i politika omogućiće bolji okvir za primenu koncepta učeničkih kompanija;
- Kroz profesionalno usavršavanje nastavnika-mentora učeničkih kompanija podiže se ukupan nivo kompetencija zaposlenih u obrazovanju;
- Uključivanje sajмова učeničkih kompanija u kalendar takmičenja i smotri će omogućiti učenicima koji učestvuju u programu sticanje dodatnih bodova za upis na fakultet.

EVROPSKA ISKUSTVA

MESTO PREDUZETNIČKOG OBRAZOVANJA U EVROPI

Evropska unija pridaje veliki značaj preduzetničkom obrazovanju i učeničkom preduzetništvu, što najbolje potvrđuju neki od ključnih evropskih krovnih dokumenata i politike:

- Akcioni plan razvoja preduzetništva 2020 (Entrepreneurship Action Plan 2020)
- Povelja o malim preduzećima (Small Business Act)
- Strategija razvoja Jugoistočne Evrope 2020 (South East Europe 2020 Strategy)

Pored toga, Generalni Direktorat EU za preduzetništvo i industriju je istakao učeničku kompaniju kao najuspešniji model preduzetničkog obrazovanja.

Preduzetničko obrazovanje je zastupljeno u svim zemljama Evropske Unije, kao i mnogim drugim zemljama Evrope. Može se primetiti nekoliko pristupa u integraciji preduzetničkog obrazovanja:

- usvojene posebne strategije/akcioni planovi fokusirani isključivo na integraciju preduzetničkog obrazovanja;
- postoje šire obrazovne ili privredne strategije koje uključuju ciljeve vezane za preduzetničko učenje;
- pojedinačne inicijative koje se odnose na preduzetničko učenje.

INTEGRACIJA PREDUZETNIČKOG OBRAZOVANJA U NACIONALNE SISTEME EVROPSKIH ZEMALJA

Različiti su načini na koje preduzetništvo može biti integrisano u obrazovni sistem:

- horizontalno kroz čitav plan i program,
- u pojedinačne postojeće predmete,
- ili kroz poseban predmet.

Tamo gde je integrisano kroz postojeće predmete, preduzetništvo je opcioni modul, iako je u nekim zemljama predviđeno kao obavezni modul. U različitim zemljama se primećuju različita rešenja za preduzetništvo kao deo formalnog obrazovanja na srednjoškolskom nivou.

OPŠTE NIŽE SREDNJE OBRAZOVANJE

U mnogim zemljama je podrška preduzetništvu daleko izraženija na ovom nivou, nego u osnovnim školama. Horizontalni pristup, u kojem se preduzetništvo ukršta sa drugim predmetima je i dalje zastupljen u većini sistema. U dve trećine zemalja, radi se o obaveznim predmetima. U preostalim zemljama, radi se o opcionalnim predmetima. Ovaj horizontalni pristup je u nekim zemljama kombinovan sa sistemom integracije posebnih preduzetničkih modula u pojedine predmete.

Za razliku od osnovnoškolskog nivoa, u nekim zemljama je preduzetništvo poseban predmet na nivou nižeg srednjeg obrazovanja. U Litvaniji i Rumuniji, preduzetništvo je obavezan predmet. U Bugarskoj, obavezan je za učenike tehnoloških stručnih profila, dok je u Danskoj i Španiji to izborni predmet. Na ovom nivou, oblasti u koje se po pravilu integriše preduzetništvo su ekonomija, poslovne studije i karijerno vođenje, sa, otprilike, podjednakim brojem zemalja koje preduzetništvo tretiraju kao obavezni, odnosno izborni predmet. Naposljetku, i dalje se mesto preduzetništva u većoj meri vidi u oblasti društvenih nauka.

OPŠTE VIŠE SREDNJE OBRAZOVANJE

Sve zemlje u Evropi prepoznaju preduzetničko obrazovanje u svojim programskim dokumentima na nivou višeg srednjeg obrazovanja, iako se ne koristi svugde termin „preduzetništvo“. Situacija je slična onoj na nivou nižeg srednjeg obrazovanja kad se radi o broju zemalja koje su se opredelile za horizontalni pristup. Neke, pak, zemlje su se opredelile za preduzetništvo kao poseban predmet. U svim tim zemljama ono je izborni predmet, osim u Poljskoj, gde je obavezno. Istovremeno, u različitim zemljama preduzetništvo se izučava u svim oblastima, odnosno u nekim od njih, kao u Švedskoj, gde je preduzetništvo uvedeno samo u ekonomskim školama kao poseban predmet.

ISHODI UČENJA ZA PREDUZETNIČKO OBRAZOVANJE I SMERNICE U NASTAVI ZA NASTAVNIKE

Ishodi učenja se definišu kao odrednice o tome šta se od učenika očekuje da zna i razume, odnosno da je sposoban da demonstrira na kraju određenog procesa učenja. Oni uključuju sve stečene posebne intelektualne i praktične veštine. Opšti cilj preduzetničkog učenja je da obezbedi učenicima stavove, znanje i veštine da se ponašaju na preduzetnički način. Ovi stavovi, znanja i veštine mogu da se klasifikuju na sledeći način:

STAVOVI OBUHVATAJU:

1. Samosvest i samopouzdanje su preduzetnički stavovi koji su osnov svakog aspekta preduzetništva. Oni podrazumevaju otkrivanje i veru u sopstvene sposobnosti, što zauzvrat osnažuje pojedinca da preobrazi svoje ideje u akciju. U mnogim zemljama se ovi stavovi uvršćuju u opšte obrazovne ciljeve.
2. Preuzimanje inicijative i preuzimanje rizika, kritičko razmišljanje, kreativnost, te rešavanje problema su takođe specifični atributi preduzetničke ličnosti.

ZNANJA OBUHVATAJU:

1. Znanje o mogućnostima za razvoj karijere i znanje o svetu rada su ishodi koji nisu ekskluzivno vezani za preduzetništvo, već predstavljaju deo opšte pripreme učenika za izbor njihove buduće karijere. Ipak, razvijeno znanje o prirodi rada i različitih vrsta rada uključuje i razumevanje toga šta znači biti preduzetnik. Ovo znanje dopušta učenicima da definišu i pripreme svoje mesto u svetu rada uz dobro razvijenu svest o mogućnostima i ograničenjima.
2. Ekonomska i finansijska pismenost uključuje znanje o konceptima i procesima koji mogu da se primene na preduzetništvo.
3. Znanje o organizaciji poslovanja i procesa je posebno znanje o okruženju u kojem se preduzetništvo najčešće odvija.

VEŠTINE OBUHVATAJU:

1. Veštine komunikacije, prezentacije i planiranja, kao i timskog rada su sveobuhvatne osobine neophodne preduzetnicima.
2. Praktično istraživanje preduzetničkih mogućnosti uključuje različite faze započinjanja biznisa, uključujući kreiranje i sprovođenje biznis plana.

OBEZBEĐIVANJE UPUTSTAVA I SMERNICA ZA RAD NASTAVNIKA, I NASTAVNIH MATERIJALA

Uopšteno govoreći, praktično sprovođenje preduzetničkog obrazovanja oslanja se u najvećem delu na nastavnike, škole i lokalne samouprave. Ipak, centralne vlasti mogu podržati nastavnike kroz obezbeđivanje određenih uputstava/smernica za rad, kao i priručnika za organizaciju nastave. Jedna trećina evropskih zemalja je obezbedila ova praktična uputstva radi pomoći nastavnicima koji sprovode nastavu preduzetništva. Ova uputstva su u nekim slučajevima sastavni deo uputstava za predmete u koje je preduzetništvo integrisano, ili mogu da se povežu sa preduzetničkim obrazovanjem kao opšteobrazovnim ciljem.

Strategije za sprovođenje učeničkog preduzetništva, kao materijali za pripremu nastave su u nekim zemljama obezbeđeni i razvijeni u partnerstvu različitih ministarstava (najčešće prosvete i finansija), organizacija određenih od strane vlada, neprofitnih organizacija civilnog sektora, te predstavnika sveta biznisa. I pored raznolikosti koja odlikuje ove napore u različitim zemljama, neke zajedničke odlike mogu da se primete. Pre svega, nastava preduzetništva je zasnovana na proaktivnim i participativnim nastavnim metodima. Njene glavne odlike su: praktični pristup zasnovan na pojedinačnim projektima, promocija praktičnog iskustva kroz radionice, saradnja sa različitim organizacijama i preduzećima, koja uključuje i vanškolske aktivnosti i, naposljetku, osnivanje učeničkih preduzeća.

IZVORI FINANSIRANJA I PODRŠKA IZ PRIVATNOG SEKTORA

U mnogim slučajevima programi koji uključuju učeničke kompanije su češće vođeni od strane spoljnih organizacija (na primer, organizacija civilnog društva) nego od strane samog obrazovnog sistema, mada su ove organizacije često imale značajnu podršku od javnog sektora. Iz ovog razloga, kao i zato što se oni ponekad nalaze izvan zvaničnog školskog programa, ovi programi generalno pate od nedostatka finansijskih resursa.

Aktivnosti učeničkih preduzeća se vrlo često oslanjaju na snažno učešće privatnog sektora, u formi finansiranja ili doprinosa u naturi. U zavisnosti od zemlje i specifičnih programa, u nekim slučajevima dostupni finansijski resursi su pretežno iz javnih izvora (ovo je, na primer, slučaj u Austriji, Francuskoj i Norveškoj); u drugim slučajevima većinom su obezbeđeni od privatnog sektora (na primer u Češkoj, Litvaniji, Holandiji i Poljskoj). Pregled izvora finansiranja pokazuje veliku raznovrsnost situacija i različitih rešenja u vezi porekla finansijskih resursa raspoloživih za ovu vrstu programa. Najčešće, veliki procenat finansiranja (na primer 80% i više) dolazi ili iz javnog ili iz privatnog sektora, dok samo u nekoliko slučajeva se čini da je u većoj meri izba-lansirano između javnog i privatnog sektora (na primer u Danskoj, Irskoj i Švedskoj). Ova situacija može pokazati neke poteškoće u ukla-panju javnih i privatnih fondova.

Kao deo javnog finansiranja, resursi EU fondova mogu igrati važnu ulogu u razvoju ovih aktivnosti, kao što je slučaj sa Evropskim društvenim fondom (EDF) i programima kao „Leonardo Da Vinči“. Na primer, u Francuskoj podrška EDF-a obezbeđuje značajan doprinos

ubrzavanju prilagođavanja stručnog obrazovanja novom ekonomskom i društvenom kontekstu.

Što se tiče privatnog sektora, finansijska podrška dolazi uglavnom iz individualnih kompanija, fondacija i biznis asocijacija. Banke imaju važnu ulogu u brojnim zemljama. U nekim slučajevima, glavni izvor finansiranja je članarina za učešće od škola i učenika.

Međutim, pored finansijske podrške, doprinosi poslovnog sveta u naturi su jednako, ili čak značajniji. Tu se misli na obezbeđivanje ekspertize i znanja za organizaciju aktivnosti programa, direktno učešće kroz poslovne savetnike, konsultante ili tutore, obezbeđivanje posebnog treninga nastavnika; davanje slobodnog pristupa poslovnim prostorijama i kancelarijama; pomaganje u organizaciji događaja kao što su sajmovi i slično.

Pored navedenog, najveću korist ovi programi dobijaju kroz mogućnost korišćenja usluga poslovnih savetnika, koji daju svoja stručna mišljenja, podstiču zainteresovanost učenika za preduzetnički svet i direktno učestvuju u programu kao stručna lica.

Treba naglasiti da učenici koji učestvuju u programima mini-kompanija predstavljaju kompanijama jedinstven izvor za regrutaciju novih zaposlenih, pošto su dobili direktno iskustvo o kompanijama i set veština koje mogu biti izuzetno korisne u dinamičnoj organizaciji. Ovo je često važan argument za kompanije da se uključe u ovakve programe.

PODRŠKA IZ JAVNOG SEKTORA

INTEGRACIJA U PLAN I PROGRAM

Aktivnosti učeničke kompanije mogu biti razvijene ili u okviru nastavnog plana ili kao vannastavna aktivnost. Dok se u nekim zemljama koriste oba rešenja, u drugim ovi programi postoje uglavnom u okviru nastavnog programa (kao u Češkoj, Finskoj, Irskoj, Austriji ili Norveškoj) ili uglavnom van njega (kao u Belgiji, Estoniji, Nemačkoj ili Švedskoj). Takođe, mini-kompanije mogu biti vođene za vreme redovnih školskih časova ili kao aktivnost nakon školskih časova ili van škole, kada učenici sprovode svoje programe kompanija nakon bloka predavanja. Dok u mnogim slučajevima ova dva pristupa koegzistiraju, u nekim državama, kao u Belgiji (francuska zajednica), Estoniji i Luksemburgu, programi učeničkih kompanija se odvijaju uglavnom van nastave. Kada su aktivnosti potpuno vannastavne, glavni nedostatak je taj što nastavnici treba da ulože dodatno vreme za program i možda neće uvek biti nagrađeni za dodatni posao.

Iako su programi učeničkih kompanija u mnogim, možda čak u svim slučajevima, razvijeni u okviru školskog programa, generalno oni nisu dovoljno prepoznati ili promovisani od strane predstavnika obrazovanja i ima poteškoća u njihovoj integraciji u redovne časove. Praktični problemi u sprovođenju ovih aktivnosti su povezani sa zahtevima da se one slažu sa ciljevima programa svakog predmeta, preopterećenosti programa i nedovoljno časova da se razvije sadržaj predmeta, poteškoća u uklapanju poprečnog pristupa u određene programe i nedostatkom motivacije među nastavnim osobljem.

Dok izvestan nedostatak fleksibilnosti može izazvati probleme u pojedinim slučajevima, vidljivo je da u svim državama škole imaju dovoljan stepen autonomije, koja im dozvoljava da sprovode programe učeničkog preduzetništva kao nastavnu ili vannastavnu aktivnost. Glavna prepreka je odbijanje škola i nastavnika da budu uključeni kada programi nisu podržani, preporučeni ili prepoznati od strane predstavnika obrazovanja.

Zvanično uključivanje programa učeničkog preduzetništva kao opcije u postojeći kurikulum na nacionalnom ili regionalnim nivou, pozitivno utiče na sposobnost programa da dobiju na popularnosti i njihov opšti uspeh, na primer kroz podizanje motivacije nastavnika i obezbeđivanjem dovoljnog broja nastavnih časova. Međutim, često je potreban izvestan broj dodatnih časova i vanškolski rad učenika, posebno kada se učenička kompanija bavi stvarnim proizvodima ili uslugama.

Formalno prepoznavanje ovih programa u nacionalnom kurikulumu češće je u srednjim stručnim školama, u kojima programi češće obuhvataju virtualne firme nego realne kompanije (ovo je slučaj, na primer, u Austriji, Češkoj i Finskoj). U manjem broju zemalja, programi učeničkih kompanija su prepoznati ili preporučeni u okviru nacionalnog kurikuluma za sveobuhvatno srednje obrazovanje (na primer u Irskoj, Letonij i Norveškoj).

U ovom kontekstu, eksperti se slažu da – dok preduzetničko obrazovanje kao glavni cilj treba da bude eksplicitno uključeno u formiran kurikulum – aktivnosti učeničkih kompanija treba da budu opcija u tom okviru kurikuluma. Aktivnosti učeničke kompanije stoga ne treba da budu nametnute, već jasno preporučene. Njihovo preuzimanje treba da bude istaknuta opcija u zvaničnom kurikulumu.

OBUKA I PODRŠKA NASTAVNICIMA

Glavna prepreka daljem širenju aktivnosti učeničkih kompanija je nedostatak relevantnih veština nastavnika i, posledično, motivacije, kako da uključe preduzetništvo i rad na preduzetničkim projektima u učionici. Ove aktivnosti zahtevaju ne samo posebno znanje, već i promene u metodologiji predavanja, pošto se uloga nastavnika pomera ka facilitaciji. Nastavnici moraju da budu pažljivo selektovani i obučeni da se uključe u razvoj mini kompanija u školama. Ovo obuhvata i obuku o proaktivnoj nastavi i novim metodologijama, sa fokusom na grupni rad. Limit finansijskih i ličnih resursa u školama, posebno kada programi učeničkih kompanija nisu prepoznata opcija u programu, ograničavaju mogućnosti da se obuka i podrška pruže svim nastavnicima kojima su neophodni.

Dok osnovni trening nastavnicima obično obezbeđuju spoljne organizacije koje promovišu ove programe (npr. organizacije civilnog društva), u mnogim zemljama nedostaju sistematske obuke o sprovođenju preduzetničkih projekata u školi (i inicijalni i in-service treninzi), sprovedeni ili podržani od strane javnih vlasti. Takođe, ponekad škole nedovoljno ohrabruju nastavnike da iskoriste ponuđene treninge.

Pored ovoga, dodatni rad nastavnika na učeničkim kompanijama često nije prepoznat, ni nagrađen, i tako još više obeshrabruje nastavnike da se uključe u ove aktivnosti.

JAVNA PODRŠKA PROGRAMIMA UČENIČKIH KOMPANIJA

U mnogim zemljama programi učeničkih kompanija primaju izvesnu podršku od javnih vlasti (finansijsku ili drugu). Međutim, nivo ove podrške se često doživljava kao nedovoljan za dalje širenje ovih aktivnosti.

Najčešća forma podrške od strane javnih vlasti je finansijska. Međutim, javna podrška u mnogim slučajevima nije sistematska, već češće projektno bazirana ili se dešava samo na lokalnom nivou i tako ohrabruje dugoročno planiranje i buduću ekspanziju ovih programa. U nekoliko zemalja, javne vlasti imaju strukturisanu saradnju sa NVO-ima odgovornim za organizaciju programa učeničkih kompanija, uključujući ih u razvoj nacionalne strategije za preduzetničko obrazovanje [Danska, Norveška].

Najzad, a kako je prethodno naglašeno, zvanično prepoznavanje aktivnosti vezanih za preduzetničko obrazovanje je ključno za njihov uspeh. Dok su neke forme prepoznavanja obezbeđene u brojnim zemljama, one mogu da idu od jednostavne moralne podrške (npr. deklaracija ili

izjava od Ministarstva) do konkretnijih i efektivnijih mera, kao što je eksplicitno uključivanje učeničkih kompanija kao preporučene opcije u nastavni plan.

U Austriji, programi učeničkih kompanija su obavezni ili preporučeni u programu za sve tipove srednjih tehničkih i stručnih škola, koledža i akademskih ustanova. U ovom slučaju, javne vlasti plaćaju i nagrađuju nastavnike za vođenje ovih aktivnosti i obezbeđuju im buduće obuke. Takođe, uslužni centri za oba postojeća programa u Austriji (Practice Firms i Junior) su finansirani od strane javnog sektora. U nekim zemljama, organizacija programa učeničkih kompanija kao glavnu praktičnu poteškoću prepoznaje nejasnoće pravnog i administrativnog okvira (na primer, porez mini kompanija).

Indikatori politike podrške programima preduzetničkog obrazovanja:

- 1) Opšta strategija za promociju preduzetničkog obrazovanja u školama je razvijena od strane vlade;
- 2) Postoji poseban pravni ili administrativni okvir ili sporazum koji prepoznaje učeničke kompanije kao pedagoško sredstvo i obezbeđuje njihovo nesmetano delovanje;
- 3) Programi učeničkih kompanija su zvanično prepoznati ili preporučeni od strane predstavnika obrazovanja za primenu u opštem i stručnom obrazovanju i obezbeđeni su vodiči za njihovo sprovođenje;
- 4) Škole su fleksibilne, autonomne i slobodne da formiraju učeničke kompanije u okviru školskog programa ili kao vanškolsku aktivnost i ohrabrene su da preuzmu ovu metodologiju;
- 5) Nastavnicima je omogućena početna obuka za uključivanje programa učeničkih kompanija u redovne časove, kao deo osnovnog početnog ili in-service treninga;
- 6) Prepoznati su i nagrađeni napori i dodatni rad koji nastavnici posvećuju programima učeničkih kompanija;
- 7) Eksterne organizacije civilnog društva koje promovišu programe učeničkih kompanija su podržane od strane javnih vlasti i/ili imaju sporazum sa njima za sprovođenje ovih programa u školama.

PRAVNI STATUS I ADMINISTRACIJA UČENIČKIH KOMPANIJA

U nekim zemljama, programi učeničkih kompanija se susreću sa problemima vezanim za administraciju i poreska pravila, zbog nejasnog pravnog statusa mini kompanija kada one sprovode realne ekonomske aktivnosti.

Ako od strane finasijskih vlasti nisu prepoznate kao obrazovno sredstvo, i/ili nema posebnih pravila koja se odnose na njih, od mini kompanija se može tražiti da se prilagode istim administrativnim zahtevima kao stvarne kompanije.

Nedostatak posebnog pravnog ili administrativnog okvira, ili bilo kakvog sporazuma sa finasijskim vlastima, može imati presudan uticaj na uključenost škola i omesti sprovođenje ovih programa kad god je briga nastavnika i direktora fokusirana na ekonomske i pravne aspekte ovih aktivnosti.

GLAVNI PRAKTIČNI PROBLEMI MOGU SE SAŽETI NA SLEDEĆI NAČIN:

- Usaglašavanje sa birokratijom i administrativnim procedurama;
- Poreski problemi: plaćanje poreza na dobit i poreza na dodatu vrednost;
- Računovodstveni problemi;
- Obaveze i odgovornost mini kompanija, učenika koji učestvuju i nastavnika;
- Nemogućnost saradnje sa stvarnim preduzetnicima i izvođenja bankarskih transakcija;
- Mogući prigovori postojećih stvarnih kompanija (problem konkurencije).

Postoje slučajevi direktora škola koji ne dozvoljavaju aktivnosti učeničkih kompanija u školama, plašeći se problema sa javnim vlastima koje proveravaju postojanje protivpravnih aktivnosti. Postoje, takođe, primeri lokalnih javnih vlasti koje intervenišu u pogledu svakodnevnih aktivnosti učeničkih kompanija ili povodom sajмова, naglašavajući potrebu poštovanja istih pravila i kompletiranja iste dokumentacije koja se zakonom zahteva za zvanično registrovane komercijalne kompanije. U ovako nepovoljnom scenariju, učeničke kompanije ne mogu u potpunosti učestvovati u ekonomskom životu.

Ovakve situacije stvaraju značajne barijere razvoju učeničkih kompanija i procesu učenja, pošto je u ovim metodologijama učenje bazirano na praktičnom iskustvu. S obzirom da učenička preduzeća ne postoje kao pravni entiteti, ona ne mogu da izdaju ili prime sopstvene račune u svoje ime. U ovim slučajevima, obično su administrativne i finasijske procedure u okviru odgovornosti organizacije koja vodi program ili učenici rade kao samostalna privatna lica. Takođe, učenici možda nemaju prilike da legalno sarađuju sa drugim komercijalnim kompanijama (na primer, da prodaju proizvode radnjama, da poručuju veće porudžbine, da kupuju jeftinije zalihe materijala u distributivnim

centrima itd.). Konačno, učeničke kompanije možda neće moći da otvore bankovni račun i tako neće imati prilike da plaćaju putem bankovnih transfera.

Dok je u nekim zemljama napravljen poseban regulatorni okvir za učeničke kompanije, ili postoji sporazum između organizacija koje sprovode programe i finansijskih vlasti (npr. Belgija, Nemačka, Finska, Holandija i Norveška), u drugima nije bila potrebna nikakva posebna akcija, jer postojeći okvir ne sprečava na bilo koji način aktivnosti učeničkih kompanija. U Belgiji, Poreska uprava je dala učenicima izuzeće od plaćanja poreza na dodatnu vrednost pomoću formalne administrativne odluke. U Finskoj, poreske vlasti su uspostavile pravila za mini kompanije koje učestvuju u programu učeničkih kompanija. Da bi obezbedili da neće biti poteškoća sa poreskim vlastima, u poreskoj deklaraciji je objašnjena procedura za izveštavanje mini kompanija. Ova pravila takođe sprečavaju zloupotrebu statusa učeničke kompanije u slučaju „stvarnih“ aktivnosti kompanije i definišu limite mini kompanije. Program učeničke kompanije može biti vođen u školi sa stvarnim novcem, a kada obrt pređe 3000 EUR, mini kompaniji se savetuje da poseti lokalne poreske vlasti. PDV broj je, takođe, dostupan, ako je potreban učeničkim kompanijama.

U Holandiji, učeničke kompanije su registrovane ne u zvaničnom privrednom registru, već kod Jong Ondernemen - organizacije koja promovise mini kompanije i postoji ugovor sa poreskim vlastima da učeničke kompanije plaćaju porez organizaciji Jong Ondernemen, da bi izbegle administrativne probleme (pošto su učeničke kompanije organizovane samo za jednu godinu). Takođe, postoji i osiguranje, da bi zaštitilo učeničke kompanije od odgovornosti, te da im ponudi pravnu pomoć.

U Norveškoj, učeničke kompanije ne plaćaju porez na dobit niti PDV. One ne moraju da se registruju u centralnoj registracionoj kancelariji za privatne kompanije, niti da publikuju završne izveštaje, itd. Poreska pravila daju mogućnost oslobađanja od plaćanja bilo kakvog poreza do određenog limita zarade.

U mnogim slučajevima program učeničkih kompanija je organizovan u saradnji sa institucijom koja obezbeđuje pravno jemstvo za učeničku kompaniju i pokriva osiguranje. Institucija daje pravila procedure učeničkoj kompaniji čije se ispunjavanje prati. Ovo je, na primer, slučaj u Nemačkoj sa Deutche Kinder und Jugendstiftung i program „Schuler unternehmen was!“. Takođe, u Austriji su pravni status i

BUDUĆNOST UČENIČKOG PREDUZETNIŠTVA

Učenička
kompanija
u Srbiji –
izazovi i šanse

VIZIJA

Srednja škola kao podsticajna sredina koja, primenjujući koncept učeničke kompanije, osposobljava mlade ljude da kreativno rešavaju izazove, uočavaju prilike na tržištu, prepoznaju preduzetništvo kao put za razvoj karijere i aktivno doprinose ekonomskom, kulturnom i socijalnom razvoju.

CILJEVI

→ Srednja škola je pripremljena, podstaknuta i autonomna da formira učeničke kompanije u okviru školskog plana i programa ili kao vanškolsku aktivnost;

→ Priprema, usavršavanje i motivacija nastavnika za mentorstvo je prepoznata kao kritični faktor uspeha preduzetničkog obrazovanja;

→ Uspostavljen održiv i funkcionalan pravni okvir i jasne procedure za primenu koncepta učeničkih kompanija u srednjim školama u Srbiji;

→ Razvijena preduzetnička kultura u školi i zajednici i postavljen sistem usmeren na razvoj preduzetničkog duha kod učenika;

→ Uspostavljena razvijena, funkcionalna i održiva partnerstva između škola i privatnog sektora na nivou lokalne zajednice u realizaciji programa učeničkog preduzetništva kroz primenu koncepta učeničkih kompanija;

→ Uspostavljeno održivo i funkcionalno intersektorsko partnerstvo između relevantnih subjekata na nacionalnom nivou u razvoju celoživotnog preduzetničkog obrazovanja u Srbiji;

→ Razvijen sistem za evaluaciju programa učeničkih kompanija, kao i za praćenje uticaja ovih programa na lični i profesionalni razvoj učenika i nastavnika-mentora, te same srednje škole kao preduzetništvu naklonjene sredine. -----
-----/
-----/

PREPORUKE RADNE GRUPE

UNAPREĐENJE PRAVNOG OKVIRA I OKVIRA POLITIKA ZA SPROVOĐENJE KONCEPTA UČENIČKE KOMPANIJE

Imajući u vidu postojeće nedostatke i moguće perspektive razvoja koncepta učeničke kompanije, Radna grupa je razvila dva modela za regulisanje pravnog okvira učeničkih kompanija. Prvi, koji se odnosi na mogućnost razvoja koncepta u okviru postojećeg okvira učeničke zadruge, i drugi koji se temelji na viziji učeničke kompanije kao zasebnog pravnog subjekta. Prvi koncept je u ovom trenutku ostvariviji s obzirom na stanje pravne regulative u odnosnoj oblasti, dok je drugi u većoj mjeri saglasan sa pozitivnim iskustvima zemalja u kojima je koncept učeničke kompanije razvijen i sprovodi se sa velikim uspehom, te svakako predstavlja cilj kojem u budućnosti treba težiti. Istovremeno, potojnji model podrazumeva veće izmene zakonodavnog okvira, te će biti potreban veći napor i duži vremenski period za njegovu eventualnu primenu. Za oba navedena modela predložen je set opštih preporuka na nivou politika i relevantnog zakonodavstva u oblasti obrazovanja i preduzetništva, kao i posebne preporuke za svaki predloženi model.

Istovremeno, preporuke su klasifikovane i prema tome da li se odnose na strateška dokumenta, zakonodavni okvir ili na nivo podzakonskih akata.

OPŠTE PREPORUKE

Strateški dokumenti u oblasti razvoja obrazovanja i preduzetništva bi trebalo da definišu učeničku kompaniju kao metodologiju od ključnog značaja za razvoj učeničkog preduzetništva. Posebno je potrebno da se naglase principi na kojima se zasniva koncept učeničkih kompanija:

→ Učenička kompanija je metodologija za praktično preduzetničko obrazovanje, koja podrazumeva jednogodišnji poslovni ciklus (usklađen sa školskim kalendarom) i omogućava učenicima da ostvaruju interakcije sa svetom van škole (poslovnim sektorom, potencijalnim kupcima, institucijama, civilnim sektorom, i sl.). Kroz poslovanje svoje

kompanije učenici razvijaju privrednu aktivnost na tržištu i kroz ponudu stvarnih proizvoda i usluga. Učenička kompanija ima prvenstveno obrazovni cilj;

→ Mentor učeničke kompanije (svaki nastavnik koji ispunjava propisane uslove, bez obzira da li u školi u kojoj radi predaje predmet Preduzetništvo) pomaže učenicima u razvoju i sprovođenju ideja iz oblasti poslovnog, socijalnog i kulturnog preduzetništva;

→ Učenje kroz praktični rad sa stvarnim kupcima, proizvodima/uslugama i novcem, te kroz rešavanje problema su okosnica metodologije učeničke kompanije;

→ Cilj učeničke kompanije je da razvija stavove i ponašanje koje promovise samoinicijativu, saradnju, kreativnost i odgovornost za sopstvene postupke, kao i znanja u oblasti preduzetništva;

→ Učenici koji učestvuju u radu učeničke kompanije učestvuju u podeli dobiti da bi se uspostavila jasna veza između rada i zarade.

ZAKONODAVSTVO DA OBEZBEDI DA:

1. Učenička kompanija bude prepoznata i definisana kao metodologija za sprovođenje preduzetničkog obrazovanja u odgovarajućim zakonima vezanim za oblast obrazovanja (npr. Zakon o srednjoškolskom obrazovanju i vaspitanju);
2. Koncept učeničke kompanije treba da se koristi u nastavi predmeta Preduzetništvo. Kod obrazovnih profila kod kojih nije predviđen predmet Preduzetništvo koncept učeničke kompanije može da bude organizovan kroz sekciju. Takođe, za učenike mlađih razreda, za koje nije predviđen predmet Preduzetništvo, koncept učeničke kompanije može da bude organizovan kroz sekciju.

ODGOVARAJUĆA PODZAKONSKA AKTA TREBA DA OMOGUĆE DA:

→ Tehnički poslovi registracije učeničkih kompanija budu povereni organizacijama koje se bave aktivnostima razvoja učeničkog preduzetništva, da bi se omogućio decentralizovan pristup (prikupljanje dokumentacije na terenu i prilagođavanje lokalnim prilikama) i efikasnost u vođenju registra. Nadležno ministarstvo izdaje licence za vođenje tehničkih poslova registracije učeničkih kompanija organizacijama koje sprovode programe učeničkog preduzetništva, te ispunjavaju uslove da vrše registrovanje učeničkih kompanija.

→ Prepoznaju značaj učeničke kompanije kao metodologije za razvoj preduzetničkog razmišljanja i da podstaknu aktivnost učenika kroz sistem podsticaja. Aktivnost učenika u okviru učeničke kompanije treba da bude prepoznata u dokumentima koji svedoče o školskom uspehu, te da bude bodovana prilikom upisa na odgovarajuću visokoškolsku ustanovu.

POSEBNE PREPORUKE:

MODEL I – UČENIČKA KOMPANIJA U OKVIRU UČENIČKE ZADRUGE

Odgovarajuća podzakonska akta treba da omoguće da:

→ Učenička zadruga može da se registruje za sve delatnosti koje su od interesa za obrazovanje učenika, tj. delatnosti zadruge ne moraju biti ograničene obrazovnim profilima za koje je škola specijalizovana;

→ Učenici-zadrugari mogu da se udružuju u učeničke kompanije koje će raditi u okviru učeničke zadruge. Svaka učenička kompanija mora imati samostalnost u upravljanju svojom poslovnom aktivnošću, uz nadzor nastavnika-mentora. Učenička kompanija ima osnivački akt kojim se uređuju pitanja od važnosti za njenu organizaciju i poslovanje (posebno organizaciona struktura, zastupanje učeničke kompanije, podela eventualne dobiti, i nadoknada za rad pojedinih članova učeničke kompanije);

→ Računovodstvo učeničke kompanije treba da obezbedi međusobnu odvojenost učeničkih kompanija, kao i u odnosu na ostale aktivnosti učeničke zadruge. Jedan od mogućih modela za obezbeđivanje ovoga jeste da u okviru opšteg računa učeničke zadruge, svaka učenička kompanija ima svoj račun putem kojeg se vrše plaćanja i primaju uplate za aktivnosti učeničke kompanije;

→ Učenička kompanija posluje u skladu sa pravilima zadruge, kao i osnivačkog akta učeničke kompanije kojim se utvrđuju prava i obaveze članova. Osnivački akti učeničkih kompanija treba da budu odobreni od strane školskog odbora.

→ Nadležno ministarstvo organizuje jedinstvenu bazu – registar učeničkih kompanija. Ovaj registar treba da obezbedi transparentnost rada učeničkih kompanija, mogućnost kontrole od strane nadležnih organa, kao i dostupnost relevantnih statistika potrebnih za praćenje razvoja koncepta učeničkih kompanija;

MODEL II - UČENIČKA KOMPANIJA KAO POSEBAN PRAVNI SUBJEKT

1. Učenička kompanija bude predviđena kao forma obavljanja privredne delatnosti. Potrebnama i ciljevima učeničke kompanije u srpskom pravu najpribližnija je pravna regulativa predviđena za zatvoreno akcionarsko društvo. Principi regulisanja pravnog statusa učeničke kompanije treba da uključe:
 - Ograničenu odgovornost osnivača za obaveze prema trećim licima;
 - Mogućnost obezbeđivanja početnog kapitala kroz prodaju akcija;
 - Određeno vreme postojanja učeničke kompanije, koje se ograničava na godinu dana i usklađuje sa školskom godinom;
 - Mogućnost učešća učenika-osnivača u ostvarenoj dobiti učeničke kompanije;
2. Status učenika osnivača učeničke kompanije ne uključuje radni odnos i prava i obaveze koje iz njega proističu, osim kada učenici osnivači sami preuzmu navedene obaveze;
3. Učenička kompanija bude oslobođena obračuna i plaćanja PDV, kao i poreza na dobit do određene vrednosti ukupnog godišnjeg prihoda;
4. Registar učeničkih kompanija obezbedi sigurnost pravnog prometa učeničkih kompanija, transparentnost rada, mogućnost kontrole od strane nadležnih državnih organa, kao i dostupnost relevantnih statistika potrebnih za praćenje razvoja koncepta učeničkih kompanija. Registar bi vodila APR, koja bi vršila registraciju učeničkih kompanija, u zakonom utvrđenom postupku.

ODGOVARAJUĆA PODZAKONSKA AKTA TREBA DA OMOGUĆE DA:

1. Učenička kompanija funkcioniše isključivo u okviru škole, koristeći školske resurse. Učenici samostalno odlučuju da li će se angažovati u okviru učeničke kompanije. U tu svrhu se između škole i učeničke kompanije zaključuje sporazum kojim se uređuju međusobna prava i obaveze. Ovim sporazumom se uređuje odnos između nastavnika-mentora i učeničke kompanije, kojim se obezbeđuje mogućnost nadzora od strane nastavnika-mentora nad radom učeničke kompanije. Ovaj sporazum je uslov registracije učeničke kompanije kod registra učeničkih kompanija;
2. Učenička kompanija posluje u skladu sa osnivačkim aktom učeničke kompanije kojim se utvrđuje delatnost, organizacija, kao i prava i obaveze članova kompanije. Podela eventualne dobiti učeničke kompanije, kao i pitanje nadoknade za rad članova učeničke kompanije će se izvršiti u skladu sa pravilima iz osnivačkog akta učeničke kompanije.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PARTNERSTVA ŠKOLE I POSLOVNOG SEKTORA

Poslovni svet budućnosti biće stvaran od današnjih učenika. Zbog toga je važno da oni dobiju šansu da steknu uvid u današnji svet rada i poslovanja. Odgovarajuća saradnja između škole i poslovnog sveta doprinosi da nastavni programi budu praktični i realistični, te da doprinose sposobnosti i želji učenika da ra-zvijaju svoja znanja i veštine. Organizovana saradnja bi trebalo da učenicima obezbedi uvid u različite poslovne i radne procese, praktično radno iskustvo i razumevanje stalnih promena koje se događaju na tržištu. Na ovaj način učenici spoznaju koja je korist od aktivnog učešća u preduzetništvu i postaju opremljeniji za donošenje ispravnih odluka prilikom izbora budućeg obrazovanja i zanimanja. Sledeće zainteresovane strane bi trebalo da učestvuju u unapređenju saradnje između obrazovnog i poslovnog sektora:

ŠKOLE/NASTAVNICI-MENTORI BI TREBALO DA:

→ Pomognu učeničkim kompanijama da uspostave saradnju sa relevantnim kompanijama putem mentorstva – konsaltinga za vreme trajanja UK. Ovaj cilj bi se mogao postići potpisivanjem partnerskih sporazuma između škola i pojedinih društveno odgovornih kompanija i preduzetnika;

→ Daju praktične smernice učeničkim kompanijama kako da stvore interesovanje kod biznis sektora za saradnju u razvoju sopstvenih poslovnih ideja;

→ Jačaju sopstvene kompetencije u oblasti preduzetništva s ciljem privlačenja biznis sektora da u većoj meri radi sa učeničkim kompanijama.

Poslovni subjekti imaju interes u unapređenju saradnje sa školama, jer na taj način mogu da utiču na kvalitet obrazovanja pojedinaca koji će ubrzo ući na tržište rada, kao i na njihove veštine i stavove. Ove ciljeve kompanije mogu ostvariti kroz finansijsku potporu pojedinim aktivnostima učeničkih kompanija, kroz mentorstvo i savetovanje, kao i kroz podugovaranje poslova sa učeničkim kompanijama (out-sourcing). Na ovaj način, poslovni subjekti mogu da ostvare svoje ciljeve vezane za programe društvene odgovornosti. Posebnu ulogu u procesu povezivanja stvarnih kompanija i onih koje vode učenici imaju i poslovna udruženja koja mogu da koordiniraju ove aktivnosti, te da promovišu koncept učeničke kompanije kod svojih članova.

Organizacije koje sprovode učeničko preduzetništvo (u saradnji sa poslovnim udruženjima) bi trebalo da, u saradnji sa lokalnim samoupravama, naprave bazu poslovnih subjekata i udruženja zainteresovanih za saradnju na aktivnostima učeničkih kompanija, koja bi bila na raspolaganju nastavnicima-mentorima i školama. Ovim putem bi se obezbedilo da uz pomoć organizacija koje sprovode UP škole više saraduju sa biznis sektorom, udruženjima preduzetnika, privrednim komorama i biznis inkubatorima. U bazu bi trebalo uključiti i nekadašnje članove učeničkih kompanija koji su postali preduzetnici u periodu od završetka školovanja. Njihov doprinos bi se ogledao u mentorstvu učeničkih kompanija i savetovanju nastavnika-mentora.

Lokalne samouprave, kao i ministarstvo nadležno za lokalnu samoupravu, imaju ulogu u obezbeđivanju praktične pomoći i podrške nastavnicima-mentorima i učeničkim kompanijama. Pomoć bi se ogledala u povezivanju učeničkih kompanija sa poslovnim sektorom regiona u kojem posluju, te pružanju materijalne podrške.

Ministarstvo finansija bi trebalo da obezbedi poreske olakšice kompanijama koje ostvaruju svoje društveno odgovorne projekte u oblasti učeničkog preduzetništva.

PREPORUKE VEZANE ZA UNAPREĐENJE INTERSEKTORSKE SARADNJE

Intersektorska saradnja podrazumeva zajednički rad ključnih zainteresovanih strana na stvaranju boljih uslova za razvoj preduzetničkog obrazovanja, a posebno koncepta učeničke kompanije. Zainteresovane strane obuhvataju Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo privrede, Ministarstvo finansija, Ministarstvo omladine i sporta, Nacionalnu agenciju za regionalni razvoj, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Privredna komora Srbije, organizacije civilnog društva koje organizuju aktivnosti učeničkih kompanija, kao i druge relevantne strane. Intersektorska saradnja treba da obezbedi širinu kompetencija i kontakta donosilaca odluka unutar sistema međusobno, kao i sa privatnim sektorom. Osnovni doprinos ove saradnje jeste stvaranje okvira za koordinaciju donosilaca odluka radi održanja kontinuiranog fokusa na ovu oblast. Zbog svega navedenog preporučuje se:

1. Neophodno je obnavljanje rada koordinacionog tela na nacionalnom nivou (poput Saveta partnera). Zadatak tog tela sastojao bi se u povezivanju donosilaca odluka u oblasti učeničkog preduzetništva sa institu-

cijama koje sprovode obrazovne politike i organizacijama civilnog sektora koje sprovode programe učeničkog preduzetništva na terenu. Koordinaciono telo bi trebalo da pokreće i razmatra pitanja od značaja za razvoj oblasti celoživotnog preduzetničkog obrazovanja i daje preporuke nadležnim institucijama za unapređenje ove oblasti, te bi trebalo da bude prepoznatljivo kao „adresa“ za nove inicijative. Ovo telo bi trebalo da uključi predstavnike sa rukovodećim ovlašćenjima na osnovu kojih mogu da zastupaju ministarstva/institucije/organizacije kao i da sprovode dogovorene odluke. Na ovaj način bi se povećala vidljivost učeničkog preduzetništva kao teme od ključnog značaja. Takođe, u dužem vremenskom periodu bi sve relevantne institucije imale kontinuirani fokus na izazove razvoja učeničkog preduzetništva. Od posebnog značaja bi bilo održavanje godišnje nacionalne konferencije o učeničkom preduzetništvu na najvišem nivou, na koji način bi se ova tema našla u fokusu socijalnih partnera i najšire javnosti.

2. Koordinaciono telo bi trebalo da uspostavi saradnju sa Socijalno-ekonomskim savetom, telom koje se, između ostalog, bavi i pitanjima obrazovanja i profesionalne obuke. Ova saradnja bi mogla da uzme formu tematske sednice SES-a koja bi bila posvećena učeničkom preduzetništvu.

PREPORUKE VEZANE ZA UNAPREĐENJE PREDUZETNIČKE KULTURE

→ Promovisati preduzetničko obrazovanje kao deo celoživotnog učenja koji obuhvata ne samo sticanje osnovnih preduzetničkih znanja i veština, već i njihovo stalno usavršavanje kroz život. Na ovaj način se osnažuje i društvena svest o značaju preduzetništva kao sistema ličnih osobina i stavova koji uključuju samoinicijativu i samopouzdanje, spremnost za preuzimanje rizika i saradnju sa drugima;

→ Konkretizovati podršku preduzetništvu u strateškim dokumentima i apostrofirati modele preduzetničkog obrazovanja koji su delotvorni i efikasni. Potrebno je podsticati razmenu iskustava iz oblasti preduzetničkog obrazovanja i diseminaciju dobre prakse kroz konferencije, savetovanja i tribine;

→ Međunarodna saradnja u oblasti preduzetničkog obrazovanja mora biti podsticana i osnaživana. Posebno je važno da se relevantne zainteresovane strane uključe u postojeće programe EU fokusirane na preduzetništvo i inovacije, te celoživotno učenje;

→ Podrška projektima koji bi unapređivali „preduzetničko vaspitanje“, kroz sistematski rad sa mladima, ali i postojećim preduzetnicima, koji bi ukazivao na postojeće stereotipe o preduzetništvu. Ovde je posebno

važno naglasti potrebu promocije jedne otvorene preduzetničke kulture, koja počiva na ideji da se preduzetnik gradi i jača kako kroz uspehe, tako i kroz neuspehe. Istovremeno, državni organi koji sprovode fiskalnu politiku bi trebalo da pomere fokus svoje aktivnosti sa mera represije i sankcija ka merama edukacije i prevencije. Na ovaj način će se smanjiti otpor javnosti prema preduzetništvu koje se shvata kao isuviše rizično polje delovanja;

→ Promovisati preduzetništvo kao karijernu opciju koju će mladi moći da prepoznaju kao okvir za svoj lični i profesionalni razvoj. Povezati na institucionalnom nivou procese razvoja preduzetničkog obrazovanja sa aktivnostima na planu karijernog vođenja i savetovajna;

→ Pozicionirati Koordinaciono telo za celoživotno preduzetničko učenje kao centralni forum za promovisanje preduzetništva kao obrazovnog i društvenog prioriteta u cilju dostizanja društva znanja zasnovanog na inovacijama pokretanoj privredi.

PREPORUKE VEZANE ZA EDUKACIJU, UŠAVRŠAVANJE I STATUS NASTAVNIKA-MENTORA UČENIČKIH KOMPANIJA

Preporučuje se univerzitetima u Srbiji da kreiraju ili usvoje specifične nastavne sadržaje, ili modifikuju postojeće, tako da se budućim nastavnicima u srednjim školama omogući sticanje znanje i veština koje će im pomoći da sprovode koncept učeničke kompanije sa svojim učenicima. Ova edukacija bi trebalo da uključi: metode aktivnog učenja i nastave, sa posebnim fokusom na timski rad i projektni pristup; osnove vođenja biznisa, kao i načine uspostavljanja veza sa poslovnim okruženjem; modele praćenja i vrednovanja preduzetničkih aktivnosti učenika.

Srednje škole i nastavnici-mentori bi trebalo da se međusobno povežu u saradničku mrežu koja bi obezbedila vidljivost i promociju koncepta učeničke kompanije u prosvetnom sistemu. Pored toga ova mreža bi omogućila svim nastavnicima koji rade sa učeničkim kompanijama da razmenjuju informacije, iskustva, primere dobre prakse, te predloge za budući razvoj koncepta. Ovakva mreža bi u mogla svoju funkciju da pronade i u obezbeđivanju finansija za edukaciju i usavršavanje nastavnika-mentora, kao i unapređenje njihovog statusa. Posebna uloga mreže bi se mogla ogledati u povezivanju srpskih nastavnika-mentora u panevropske forume u ovoj oblasti.

Ministarstvo prosvete bi trebalo da pokloni posebnu pažnju sistemskom rešenju za izbor nastavnika-mentora učeničkih kompanija.

Na osnovu iskustava organizacija koje su dosada u Srbiji sprovodile programe učeničkih kompanija, osnovni kriterijum za dobijanje statusa nastavnika-mentora bi trebalo da bude pohađanje odgovarajućih obuka. Takođe, moraju se uzeti u obzir lične sposobnosti i veštine nastavnika koji se prijavljuju za obuke i, na osnovu konsultacija sa školama u kojima rade, izvršiti izbor onih koji se u najvećoj meri poklapaju sa profilom idealnog nastavnika-mentora.

Aktivnosti nastavnika vezane za mentorstvo učeničkih kompanija mogu da se izvode u okviru predmeta Preduzetništvo, ali i van nastave. Preporučuje se da ovaj doprinos bude prepoznat i plaćen od strane Ministarstva prosvete na način predviđen i za ostale zadatke koje nastavnici mogu da imaju. Jedan od mogućih modela za ovo jeste da rad sa učeničkom kompanijom nastavnicima uđe u fond časova. Škole bi trebalo da osmisle modele podsticaja nastavnicima da se aktivno uključe i doprinesu konceptu učeničke kompanije. Važno je da se omogući vođenje učeničkih kompanija i onim nastavnicima koji nisu nastavnici predmeta Preduzetništvo.

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja ima ključnu ulogu u uspostavljanju sistema usavršavanja nastavnika-mentora učeničkih kompanija. Centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, koji u sastavu ZUOV-a priprema standarde kompetencija, bi trebalo da prepozna preduzetništvo kao posebnu kompetenciju za profesiju nastavnika. Osim toga, Centar bi trebalo da radi na obogaćivanju postojeće ponude programa za stručno usavršavanje nastavnika-mentora učeničkih kompanija.

PREPORUKE VEZANE ZA UNAPREĐENJE ISTRAŽIVANJA I VREDNOVANJA

1. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, organizacije koje sprovode programe učeničkih kompanija i škole bi trebalo da obezbede jasan sistem za praćenje i evaluaciju programa učeničke kompanije. Ovaj sistem treba da iskoristi tehnike za vrednovanje stečenih znanja i veština učenika koji su prošli kroz program poput izveštaja, samo-evaluacije, ocene o radu učeničkih kompanija i upitnika za nastavnike. Takođe, od velikog je značaja uspostavljanje sistema za kontinuirano prikupljanje relevantnih informacija o učešću škola, nastavnika i učenika u učeničkim kompanijama.

2. Potrebno je podržati sprovođenje istraživanja o uticaju koji učešće u učeničkoj kompaniji ima kako na lični razvoj učenika, profesionalni

ZAKLJUČAK

”NOVI TEMELJ: POVEĆANJE RASPROSTRANJENOSTI I KVALITETA PREDUZETNIČKOG UČENJA

Ulaganje u preduzetničko obrazovanje je jedna od investicija sa najvećom stopom povraćaja u Evropi danas. Istraživanja pokazuju da između 15% i 20% učenika, koji pohađaju u programima učeničkih kompanija u srednjoj školi, kasnije u svom životu pokrenu vlastiti biznis, što predstavlja tri do pet puta veći broj nego u opštoj populaciji. Bilo da oni pokrenu sopstveni biznis ili socijalno preduzeće ili ne, mladi korisnici preduzetničkog obrazovanja razvijaju znanja iz oblasti poslovanja, kao i suštinske veštine poput kreativnosti, inicijative, izdržljivosti, timskog rada, razumevanja rizika, te osećaj odgovornosti. Ovo preduzetničko stanje svesti pomaže preduzetnicima da pretvore ideje u akciju, te značajno povećavaju svoju zapošljivost. “

/Evropski akcioni plan za preduzetništvo 2020/

Programi učeničkog preduzetništva sprovode se u Srbiji od 2002. godine. Od tada do danas više hiljada učenika prošlo je kroz program i iskusilo šta znači pokrenuti, voditi i učestovati u jednom preduzetničkom poduhvatu – iskustvo od neprocenjive vrednosti za sveukupni razvoj sposobnosti, znanja, veština i kompetencija budućih odgovornih građana našeg društva. Danas, 12 godina posle, još uvek postoje brojni izazovi i teškoće u implementaciji programa učeničkog preduzetništva zasnovanog na modelu učeničke kompanije. Upravo zbog toga, Business Innovation Program je uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške, inicirao formiranje i rad intersektorske radne grupe, koja je izradila set preporuka za prevazilaženje identifikovanih izazova i problema. Sumirajući ih, možemo reći da:

- uspostavljanjem jasnog pravnog i okvira politika za primenu koncepta učeničke kompanije kao modela preduzetničkog učenja,
- istrajnim i posvećenim negovanjem preduzetničke kulture u školi i zajednici,
- uspostavljanjem i održavanjem snažnih partnerstava između škole i biznis sektora, sa jedne strane i koordinacijom svih relevantnih subjekata na nacionalnom nivou, sa druge, te
- definisanjem jasnog statusa nastavnika – mentora i vrednovanjem njihovog rada u programima učeničkog preduzetništva i konačno

LITERATURA I KORISNI LINKOVI:

Evropski akcioni plan za preduzetništvo 2020:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:EN:PDF>

Povelja o malim preduzećima:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm

Strategija razvoja Jugoistočne Evrope 2020:

<http://www.rcc.int/pubs/20/south-east-europe-2020-strategy>

Studija „Entrepreneurship Education in Primary and Secondary Schools in Europe”; izveštaj “Student Mini-Companies in Secondary Education”:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/education-training-entrepreneurship/mini-companies/index_en.htm

Strateški plan norveške Vlade „See the Opportunities and Make Them Work”: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/See_the_opportunities_and_make_them_work_2204-2008.pdf

Istraživanja o preduzetničkom obrazovanju sprovedena od strane Dostignuća mladih:

http://ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:2307171220431306:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_INSTITUTION_ID:6999,1

Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine: <http://www.ff.uns.ac.rs/Files/StrategijaObrazovanja.pdf>

Nacionalna strategija za mlade:

<http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/index.php/2013-07-15-16-05-19/2013-07-19-14-36-37/nacionalna-strategija-za-mlade>

Strategija karijernog vođenja i savetovanja:

http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/1/1336_skvis_strategijakarijernog.pdf

NORWEGIAN EMBASSY

This project is financially supported by
The Royal Norwegian Embassy in Belgrade
www.norveska.org.rs

Realizaciju projekta, finansijski je podržala ambasada
Kraljevine Norveške u Beogradu
www.norveska.org.rs

Business Innovation Programs
Sedište: Kneginje Zorke 11a, 11000 Beograd
Kancelarija u Kragujevcu: Nikole Pašića 7/II-9
Tel/Fax: +381 34 20 68 54; www.bips.rs